

KUCHYNSKÝ ODPAD AKO VEDĽAJŠÍ ŽIVOČÍŠNY PRODUKT

JUDr. Katarína Brath Liebscherová
advokátka, Eversheds Sutherland,
advokátska kancelária, s. r. o.

Pri kuchynskom odpade ide o osobitný druh odpadu, ktorý má svoje špecifiká, a preto pri nakladaní s týmto odpadom ustanovujú právne predpisy špeciálne povinnosti. Zákon č. 79/2015 Z. z. o odpadoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v z. n. p. (ďalej len „zákon o odpadoch“) sám o sebe ustanovuje všeobecne pri nakladaní s odpadom mnoho povinností, avšak pri nakladaní s kuchynským odpadom treba splniť aj podmienky ustanovené právnymi predpismi v oblasti veterinárnej starostlivosti a hygieny, konkrétne týkajúce sa vedľajších živočíšnych produktov. V tomto článku nájdete prehľad vybraných povinností, ktoré musí podnikateľ splniť, ak chce nakladať s kuchynským odpadom.

Definícia kuchynského odpadu

Kuchynský odpad tvoria nespracované zostatky surovín, neskonsumované zostatky pokrmov a potravín rastlinného a živočíšneho pôvodu, ktoré vznikli pri prevádzkovaní zariadení spoločného stravovania, vrátane školských kuchýň, stravovacích zariadení domovov sociálnych služieb, stravovacích prevádzok zdravotníckych zariadení, ale aj z kuchýň domácností. Patria sem aj šupy z čistenia zeleniny a ovocia, kávové a čajové zvyšky, vaječné škrupiny, starý chlieb, zvyšky jedla, papierové vrečko znečistené potravinami živočíšneho alebo rastlinného pôvodu, potraviny po dobe spotreby alebo lehote minimálnej trvanlivosti alebo potraviny inak znehodnotené. [1]

Zákon o odpadoch nedefinuje pojem kuchynský odpad. Jeho definíciu možno však nájsť v článku 2 ods. 11 nariadenia Komisie (EÚ) č. 142/2011 z 25. februára 2011, ktorým sa vykonáva nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1069/2009, ktorým sa ustanovujú zdravotné predpisy týkajúce sa vedľajších živočíšnych produktov a odvodených produktov neurčených na ľudskú spotrebu, a ktorým sa vykonáva smernica Rady 97/78/ES, pokiaľ ide o určité vzorky a predmety vyňaté spod povinnosti veterinárnych kontrol na hraniciach podľa danej smernice (ďalej len „vykonávacie nariadenie“).

Podľa vykonávacieho nariadenia je kuchynský odpad všetok potravinový odpad vrátane použitého potravinárskeho oleja, ktorý vzniká v reštauráciách, stravovacích zariadeniach a kuchyniach vrátane kuchýň v spoločných stravovacích zariadeniach a kuchýň v domácnostiach.

Zákon o odpadoch definuje v tejto súvislosti iba pojem potravinový odpad, pod ktorým sa rozumejú všetky potraviny, ktoré sa stali odpadom. [2]

Keďže kuchynský odpad môže obsahovať zostatky živočíšnych produktov, **kuchynský odpad sa zaraďuje aj medzi vedľajšie živočíšne produkty.**

Podľa nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1069/2009 z 21. októbra 2009, ktorým sa ustanovujú zdravotné predpisy týkajúce sa vedľajších živočíšnych produktov a odvodených produktov neurčených na ľudskú spotrebu a ktorým sa zrušuje nariadenie (ES) č. 1774/2002 (ďalej len „nariadenie o vedľajších živočíšnych produktoch“) sa kuchynský odpad považuje za materiál troch vedľajších živočíšnych produktov. [3]

Nakladanie s kuchynským odpadom ako vedľajším živočíšnym produktom

Kuchynský odpad môže obsahovať zvyšky živočíšnych produktov, a preto sa naňho uplatňujú aj pravidlá pre vedľajšie živočíšne produkty.

Nakladanie s týmto odpadom (t. j. výroba, preprava, nakladanie, spracovanie, skladovanie, uvádzanie na trh, distribúcia, používanie a odstraňovanie), ako i úradná kontrola je regulovaná nasledujúcimi právnymi predpismi:

1. nariadenie o vedľajších živočíšnych produktoch (nariadenie č. 1069/2009),
2. vykonávacie nariadenie (nariadenie č. 142/2011),

3. zákon č. 39/2007 Z. z. o veterinárnej starostlivosti v z. n. p. (ďalej len „zákon o veterinárnej starostlivosti“).

Pred začatím činnosti v akomkoľvek štádiu výroby, prepravy, nakladania, spracovania, skladovania, uvádzania na trh, distribúcie, používania a odstraňovania kuchynského odpadu ako živočíšneho vedľajšieho produktu treba požiadať Štátnu veterinárnu a potravinovú správu o **registráciu** každej prevádzkarne, v ktorej sa predmetná činnosť bude vykonávať. [4] Žiadosti o registráciu sú dostupné na webovej stránke Štátnej veterinárnej a potravinovej správy Slovenskej republiky. [5]

Registrácia je potrebná napríklad pre prepravcu, ktorý vykonáva výhradne prepravu kuchynského odpadu a použitých potravinárskych olejov (ak je preprava súvisiacou činnosťou so skladovaním alebo spracovaním kuchynského odpadu, tak sa preprava schvaľuje spolu s touto činnosťou na základe písomnej žiadosti).

Pre prevádzkarne, ktoré vykonávajú ďalej uvedené činnosti, nepostačuje len registrácia, ale je potrebné aj **schválenie prevádzkarne alebo závodu** príslušnou regionálnou veterinárnou a potravinovou správou [6]:

- a) spracovanie vedľajších živočíšnych produktov tlakovou sterilizáciou alebo inou spracovateľkou metódou predpokladanou nariadením o vedľajších živočíšnych produktoch,
- b) odstraňovanie vedľajších živočíšnych produktov:
 - spaľovaním (okrem prevádzkarní alebo zariadení, ktoré majú povolenie na prevádzku v súlade so smernicou Európskeho parlamentu a Rady 2000/76/ES o spaľovaní odpadov),
 - spoluspaľovaním (okrem prevádzkarní alebo zariadení, ktoré majú povolenie na prevádzku v súlade so smernicou 2000/76/ES Európskeho parlamentu a Rady zo 4. decembra 2000 o spaľovaní odpadov),
- c) použitie vedľajších živočíšnych produktov ako palivo,
- d) použitie vedľajších živočíšnych produktov ako krmivo,
- e) výroba organických hnojív a zúrodňovacích látok,
- f) transformácia vedľajších živočíšnych produktov na bioplyn alebo kompost (bioplynové stanice a kompostárne),
- g) nakladanie s vedľajšími živočíšnymi produktmi po ich zbere, činnosťami, ako napríklad triedenie, rezanie, chladenie, mrazenie, solenie, odstraňovanie koží a kožíek alebo špecifikovaného rizikového materiálu (zariadenia na predbežné spracovanie),
- h) skladovanie vedľajších živočíšnych produktov.

Žiadosti o schválenie prevádzkarne sú dostupné na webovej stránke Štátnej veterinárnej a potravinovej správy Slovenskej republiky. [7]

V praxi je schválenie prevádzkarne potrebné napríklad pre sklady vedľajších živočíšnych produktov – miesta na zber/sústredovanie kuchynského odpadu a použitých potravinárskych olejov.

Povinnosti súvisiace so zberom, prepravou a prevádzkovaním prevádzkarne vedľajších živočíšnych produktov

Právnická osoba, ktorá vykonáva zber a prepravu kuchynského odpadu (vedľajšieho živočíšneho produktu) alebo ktorá prevádzkuje schválenú prevádzkarňu, je povinná:

- a) elektronicky nahlásiť štátnej veterinárnej a potravinovej správe každoročne do 31. januára za predchádzajúci kalendárny rok množstvo spracovaných a prepravených živočíšnych vedľajších produktov podľa kategórií [8],
- b) zabezpečiť zber, prepravu a neškodné odstránenie alebo ďalšie spracovanie živočíšnych vedľajších produktov v rozsahu svojho schválenia alebo povolenia do 24 hodín od nahlásenia pôvodcom alebo majiteľom živočíšnych vedľajších produktov a do 48 hodín, ak sú živočíšne vedľajšie produkty chladené [9],
- c) prepraviť vedľajšie živočíšne produkty bez zbytočného odkladu za podmienok, ktorými sa predchádza rizikám pre verejné zdravie a zdravie zvierat [10],
- d) zabezpečiť, aby bol pri preprave vedľajších živočíšnych produktov priložený **obchodný doklad – zberný list na vedľajšie živočíšne produkty v troch vyhotoveniach**. Vzor obchodného dokladu (Obchodný doklad/Zberný list pre vedľajšie živočíšne produkty – materiál kategórie 3 „NEURČENÉ NA ĽUDSKÚ SPOTREBU“) je uvedený v prílohe č. 1 vyhlášky Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky č. 148/2012 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o výnimkách pri zbere, preprave a odstraňovaní vedľajších živočíšnych produktov a o použití vedľajších živočíšnych produktov na osobitné krmné účely.

Ďalšie pravidlá pre správne nakladanie s kuchynským odpadom

Nariadenie o vedľajších živočíšnych produktoch, vykonávacie nariadenie a čiastočne aj nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 852/2004 z 29. apríla 2004 o hygiene potravín určujú aj ďalšie podmienky pre nakladanie s kuchynským (resp. potravinárskym)

odpadom. Ďalej nájdete prehľad niektorých z týchto povinností:

- a) potravinársky odpad sa musí čo najrýchlejšie odstrániť z miestností, v ktorých sa nachádzajú potraviny tak, aby sa zabránilo jeho hromadeniu;
- b) potravinársky odpad sa ukladá do uzatvárateľných kontajnerov, pokiaľ prevádzkovateľ potravinárskeho podniku nemôže príslušnému orgánu preukázať, že sú vhodné iné typy používaných kontajnerov alebo systémov odstraňovania odpadu. Tieto kontajnery musia mať vhodnú konštrukciu, byť udržiavané v náležitom stave, byť ľahko čistiteľné a podľa potreby dezinfikovateľné;
- c) musí sa primerane zabezpečiť skladovanie a likvidácia potravinárskeho odpadu, nepoživatelných vedľajších produktov a iného odpadu. Sklady odpadu musia byť skonštruované a vedené takým spôsobom, aby bolo možné udržiavať ich v čistote a tam, kde je to potrebné, bez zvierat a škodcov;
- d) všetok odpad sa musí odstraňovať hygienickým a pre životné prostredie priaznivým spôsobom v súlade s právnymi predpismi EÚ a nesmie predstavovať priamy alebo nepriamy zdroj kontaminácie;
- e) zásielky vedľajších živočíšnych produktov (kuchynského odpadu) odosielané z jedného členského štátu do iného členského štátu v balení, kontajneroch alebo vozidlách, majú byť označené zelenou farbou s vysokým obsahom modrej, aby sa zabezpečilo jej jasné odlišenie od ostatných farieb označení;
- f) počas prepravy a skladovania vedľajších živočíšnych produktov (kuchynského odpadu) musí byť na obale, kontajneri alebo vozidle umiestnená taktiež etiketa, ktorá uvádza kategóriu vedľajších živočíšnych produktov (materiál 3) a obsahuje slová „neurčené na ľudskú spotrebu“.

Kuchynský odpad podľa zákona o odpadoch

Na nakladanie s kuchynským odpadom ako vedľajším živočíšnym produktom sa primárne uplatní nariadenie o vedľajších živočíšnych produktoch. Avšak na kuchynský odpad ako vedľajší živočíšny produkt sa uplatní aj zákon o dopadoch, ak nariadenie o vedľajších živočíšnych produktoch neustanovuje inak.

V prípade, keď sa kuchynský odpad ako vedľajší živočíšny produkt spaľuje, skládkuje alebo použije v zariadeniach na výrobu bioplynu alebo kompostu, tak sa zákon o odpadoch aplikuje vždy.

Z pohľadu zákona o odpadoch a súvisiacich právnych predpisov možno kuchynský odpad zaradiť pod nasledujúce katalógové čísla podľa katalógu odpadov:

- 20 01 08 biologicky rozložiteľný kuchynský a reštauračný odpad a
- 20 01 25 jedlé tuky a oleje.

Správne zaradenie kuchynského odpadu je dôležité pre každého držiteľa kuchynského odpadu. V praxi pôjde najmä o fyzické osoby – podnikateľov a právnické osoby, ktoré prevádzkujú zariadenie spoločného stravovania [11] (ďalej len „prevádzkovateľ kuchyne“), ale aj spoločnosti zabezpečujúce zber (výkup), prepravu a zhodnotenie, resp. zneškodnenie kuchynského odpadu.

Prevádzkovateľ kuchyne zodpovedá podľa § 83 zákona o odpadoch za nakladanie s biologicky rozložiteľným kuchynským odpadom a reštauračným odpadom, ktorého je pôvodcom a je povinný pre tento odpad vytvoriť, prevádzkovať a udržiavať funkčný systém triedeného zberu.

Je výslovné zakázané, aby prevádzkovateľ kuchyne:

- a) ukladal biologicky rozložiteľný kuchynský a reštauračný odpad, ktorého je pôvodcom, do nádob určených obcou na zber komunálneho odpadu,
- b) používal drviče biologicky rozložiteľného kuchynského a reštauračného odpadu napojené na verejnú kanalizáciu; uvedený zákaz sa neuplatní, ak vlastník verejnej kanalizácie, do ktorej sa tento odpad vypúšťa, s používaním drviča súhlasí a používanie drviča je upravené v zmluve o odvádzaní odpadových vôd uzavretej podľa osobitného predpisu,
- c) zbavil sa použitých jedlých olejov a tukov vypúšťaním do kanalizácie.

Okrem toho sa na prevádzkovateľa kuchyne, ako aj na iných držiteľov kuchynského odpadu, budú vzťahovať aj všeobecné povinnosti držiteľa odpadu [12]:

- a) správne zaradiť odpad alebo zabezpečiť správnosť zaradenia odpadu podľa katalógu odpadov,
- b) zhromažďovať odpady vytriedené podľa druhov odpadov a zabezpečiť ich pred znehodnotením, odcudzením alebo iným nežiaducim únikom,
- c) zhromažďovať oddelene nebezpečné odpady podľa ich druhov, označovať ich určeným spôsobom a nakladať s nimi v súlade s týmto zákonom a osobitnými predpismi,
- d) zabezpečiť spracovanie odpadu v zmysle hierarchie odpadového hospodárstva:
 - prípravou na opätovné použitie v rámci svojej činnosti; odpad takto nevyužitý ponúknuť na prípravu na opätovné použitie inému [13],
 - recykláciou v rámci svojej činnosti, ak nie je možné alebo účelné zabezpečiť jeho prípravu

- na opätovné použitie; odpad takto nevyužitý ponúknuť na recykláciu inému [14],
- zhodnotením v rámci svojej činnosti, ak nie je možné alebo účelné zabezpečiť jeho recykláciu; odpad takto nevyužitý ponúknuť na zhodnotenie inému,
 - zneškodnením, ak nie je možné alebo účelné zabezpečiť jeho recykláciu alebo iné zhodnotenie [15],
- e) odovzdať odpady len osobe oprávnenej nakladať s odpadmi, [16] ak nezabezpečuje ich zhodnotenie alebo zneškodnenie sám,
- f) viesť a uchovávať evidenciu o druhoch a množstve odpadov a o nakladaní s nimi,
- g) ohlasovať údaje z evidencie príslušnému orgánu štátnej správy odpadového hospodárstva a uchovávať ohlásené údaje,
- h) predložiť na vyžiadanie predchádzajúceho držiteľa odpadu doklady s úplnými a pravdivými informáciami preukazujúce spôsob nakladania s odpadom, a to najneskôr do 30 dní odo dňa doručenia písomnej žiadosti; na základe žiadosti predchádzajúceho držiteľa poskytnúť aj kópie dokladov,
- i) zabezpečiť odpad pred prístupom medveďa hnedého (*Ursus arctos*) v ustanovených oblastiach,
 - j) umožniť orgánom štátneho dozoru v odpadovom hospodárstve prístup na pozemky, do stavieb, priestorov a zariadení, odoberanie vzoriek odpadov a na ich vyžiadanie predložiť dokumentáciu a poskytnúť pravdivé a úplné informácie súvisiace s odpadovým hospodárstvom,
 - k) vykonať opatrenia na nápravu uložené orgánom štátneho dozoru v odpadovom hospodárstve,
 - l) zabezpečiť na základe vyjadrenia príslušného orgánu štátnej správy odpadového hospodárstva zhodnotenie odpadov, ktoré vznikli pri spracovateľskej operácii v colnom režime aktívny zušľacht'ovací styk, alebo ich vývoz podľa tohto zákona,
 - m) na žiadosť orgánov štátnej správy odpadového hospodárstva alebo nimi poverenej osoby bezplatne poskytnúť informácie potrebné na vypracovanie a aktualizáciu programu alebo programu predchádzania vzniku odpadu. ■

Zdroje:

- [1] *Zber a manipulácia biologicky rozložiteľného kuchynského odpadu zo zariadení spoločného stravovania*. Dostupné na: <https://www.uvzsr.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=2767%3Azber-a-manipulacia-biologicky-rozloziteneho-kuchynskeho-odpadu-zo-zariadeni-spoloneho-stravovania&catid=93%3Abezpenos-potravin&Itemid=102>.
- [2] Ustanovenie § 2 ods. 11 zákona o odpadoch.
- [3] Článok 10 písm. p) nariadenia o vedľajších živočíšnych produktoch.
- [4] Ustanovenie § 39a zákona o veterinárnej starostlivosti.
- [5] Dostupné na: <https://www.svps.sk/zakladne_info/EL_Tlaciva.asp#vzp>.
- [6] Ustanovenie § 39b zákona o veterinárnej starostlivosti.
- [7] Dostupné na: <https://www.svps.sk/zakladne_info/EL_Tlaciva.asp#vzp>.
- [8] Ustanovenie § 29 ods. 8 písm. d) zákona o veterinárnej starostlivosti.
- [9] Ustanovenie § 29 ods. 10 zákona o veterinárnej starostlivosti.
- [10] Článok 21 nariadenia o vedľajších živočíšnych produktoch.
- [11] Ustanovenie § 26 ods. 1 zákona č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov: „Zariadenia spoločného stravovania sú zariadenia, ktoré poskytujú stravovacie služby spojené s výrobou, prípravou a podávaním pokrmov alebo nápojov na pracoviskách, v školských zariadeniach, školách, zariadeniach sociálnych služieb, zariadeniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, zdravotníckych zariadeniach, v prevádzkach verejného stravovania, v stánkoch s rýchlym občerstvením a v iných zariadeniach s ambulatným predajom pokrmov a nápojov a na zotavovacích a iných hromadných podujatiach.“
- [12] Ustanovenie § 14 ods. 1 zákona o odpadoch.
- [13] V prípade kuchynského odpadu nie je príprava na opätovné použitie možná ani účelná, a preto by sa mal kuchynský odpad primárne recyklovať.
- [14] Podľa § 11 vyhlášky č. 371/2015 sa zariadenia na zhodnocovanie biologicky rozložiteľného odpadu podľa použitej technológie rozlišujú na (i) kompostárne a ďalšie zariadenia s aeróbnym procesom zhodnocovania biologicky rozložiteľného odpadu, (ii) bioplynové stanice a ďalšie zariadenia s anaeróbnym procesom zhodnocovania biologicky rozložiteľného odpadu. Kuchynský odpad, ktorý je biologicky rozložiteľný, by sa mal primárne recyklovať v kompostárni alebo bioplynovej stanici.
- [15] Zároveň upozorňujeme, že v zmysle hierarchie odpadového hospodárstva možno vytriedený biologicky rozložiteľný komunálny odpad (t. j. aj kuchynský odpad, ktorý sa zbiera oddelene od iných druhov odpadov) zhodnotiť spaľovaním, činnosťou R1, len v prípade, ak nie je možné alebo účelné vytriedený BRKO zhodnocovať v kompostárni alebo inom zariadení s aeróbnym procesom zhodnocovania biologicky rozložiteľného odpadu alebo v bioplynovej stanici. Podľa § 13 písm. g) zákona o odpadoch sa zakazuje zneškodňovať spaľovaním vytriedený biologicky rozložiteľný komunálny odpad, výnimka je len pre odpad, ktorý je nezhodnotiteľným zvyškom z činností zhodnocovania takto oddelene vyzbieraného odpadu.
- [16] Podľa § 29 ods. 6 zákona o veterinárnej starostlivosti je pôvodca živočíšnych vedľajších produktov povinný odovzdať živočíšne vedľajšie produkty fyzickej osobe – podnikateľovi alebo právnickej osobe, ktorá vykonáva ich zber a prepravu. Ako sa uvádza vyššie v článku, osoba vykonávajúca nakladanie so živočíšnymi vedľajšími produktmi musí byť registrovaná Štátnou veterinárnou a potravinovou správou, resp. v určitých prípadoch musí mať aj schválenie prevádzkarne Štátnou veterinárnou a potravinovou správou.